

Vai trò của luật sư trong tố tụng dân sự Việt Nam

Dương Quỳnh Hoa¹

¹ Viện Nhà nước và Pháp luật, Viện Hàn lâm Khoa học xã hội Việt Nam.
Email: dqhoa77@gmail.com

Nhận ngày 15 tháng 01 năm 2019. Chấp nhận đăng ngày 6 tháng 5 năm 2019.

Tóm tắt: Trong xã hội dân chủ hiện nay, luật sư ngày càng có vai trò quan trọng trong tố tụng nói chung và tố tụng dân sự nói riêng. Ở Việt Nam, Nhà nước đã ban hành nhiều văn bản pháp luật và quy định rõ các biện pháp phát huy vai trò của luật sư trong tố tụng dân sự khi tiến hành tranh tụng tại tòa, nhằm mục đích làm sáng tỏ sự thật khách quan của vụ án. Tuy nhiên trên thực tế, hoạt động tranh tụng của luật sư vẫn còn nhiều hạn chế, chưa phát huy được hết hiệu quả trong hoạt động bảo vệ quyền và lợi ích hợp pháp của các chủ thể do pháp luật quy định. Vì vậy, để hoạt động tranh tụng của luật sư đạt hiệu quả tốt, thực hiện nguyên tắc dân chủ, cần phải tiếp tục nghiên cứu, tìm ra những giải pháp nhằm nâng cao chất lượng tranh tụng của luật sư, đáp ứng yêu cầu của công cuộc cải cách tư pháp hiện nay.

Từ khoá: Luật sư, tố tụng dân sự, Bộ luật tố tụng dân sự.

Phân loại ngành: Luật học

Abstract: In today's democratic societies, lawyers play an increasingly important role in litigation in general and civil proceedings in particular. In Vietnam, the State has issued many legal documents and clearly defined measures to promote the role of lawyers in civil proceedings when conducting adversarial activities in court, in order to prove the truth in the case. However, in fact, such activities of lawyers are still limited, not fully effective in protecting the legitimate rights and interests of entities as defined by the law. Therefore, for the adversarial activities of lawyers to achieve good results, and to implement the principle of democracy, it is necessary to continue researching and finding solutions to improve the quality of the activities, meeting the requirements of the current judicial reform.

Keywords: Lawyers, civil proceedings, Civil Procedure Code.

Subject classification: Jurisprudence

1. Đặt vấn đề

“Vô phúc, đáo tụng đình” là câu nói của ông cha ta thời xưa thể hiện tư tưởng quan ngại trong việc đưa các tranh chấp trong cuộc sống ra xét xử tại cơ quan nhà nước có thẩm quyền. Chính vì lẽ đó, trước đây, vai trò của luật sư trong tố tụng dân sự không được xem trọng. Trong bối cảnh hội nhập kinh tế quốc tế, hiện nay vai trò của luật sư trong tố tụng dân sự ngày càng được coi trọng. Bởi lẽ, sự phát triển của nền kinh tế kéo theo những hệ lụy của nó, trong đó nổi bật là các tranh chấp xảy ra ngày càng nhiều, lĩnh vực tranh chấp ngày càng phong phú, quy mô ngày càng lớn và độ phức tạp càng cao. Để bảo vệ quyền và lợi ích hợp pháp tốt nhất cho mình, bên cạnh việc tìm luật sư tư vấn khi chuẩn bị thực hiện các giao dịch dân sự thì các tổ chức, cá nhân cũng rất cần sự hỗ trợ của luật sư khi xảy ra các tranh chấp. Vì vậy, vai trò của luật sư trong tố tụng dân sự ngày càng khẳng định và được đề cao. Đặc biệt, trong một nền tư pháp dân chủ, khi mà các giá trị của con người được tôn vinh và là đích đến của toàn bộ ngành tư pháp thì hoạt động của luật sư với tư cách là người bảo vệ lẽ công bằng được xem là một trong những yếu tố để đánh giá chất lượng của hoạt động tư pháp. Trong hoạt động nghề nghiệp, luật sư có thể tham gia vào tố tụng dân sự với tư cách là người bảo vệ quyền và lợi ích hợp pháp của đương sự hoặc với tư cách người đại diện theo ủy quyền của đương sự. Đối với mỗi tư cách, quyền của luật sư trong tố tụng dân sự có sự khác biệt và tương ứng theo đó, luật sư tiến hành các công việc nhằm bảo đảm lợi ích cho khách hàng của mình.

Từ khi Luật Luật sư năm 2012 và BLTTDS năm 2015 được thông qua và có

hiệu lực đến nay, đã có nhiều công trình nghiên cứu liên quan đến vai trò của luật sư trong tố tụng nói chung, nhưng các công trình này đều chưa làm rõ được quyền và nghĩa vụ của luật sư khi tham gia vào tố tụng dân sự cũng như những bất cập, hạn chế, vướng mắc và kiến nghị sửa đổi bổ sung quy định về vai trò của luật sư trong tố tụng dân sự.

Điều 22 Luật Luật sư hợp nhất năm 2012 quy định trong hoạt động tố tụng, luật sư tham gia với tư cách là người đại diện hoặc là người bảo vệ quyền, lợi ích hợp pháp của nguyên đơn, bị đơn, người có quyền lợi, nghĩa vụ liên quan trong các vụ án về tranh chấp dân sự, hôn nhân và gia đình, kinh doanh, thương mại, lao động, hành chính, việc về yêu cầu dân sự, hôn nhân và gia đình, kinh doanh, thương mại, lao động và các vụ, việc khác theo quy định của pháp luật. Như vậy có thể thấy rằng, luật sư tham gia tố tụng với tư cách là người đại diện hoặc người bảo vệ quyền, lợi ích hợp pháp của đương sự. Bài viết này phân tích vai trò của luật sư trong tố tụng dân sự Việt Nam theo BLTTDS năm 2015; đánh giá thực trạng tham gia của luật sư trong tố tụng dân sự, từ đó đưa ra các giải pháp nâng cao vai trò của luật sư trong tố tụng dân sự Việt Nam.

2. Vai trò của luật sư tham gia tố tụng dân sự với tư cách là người đại diện của đương sự

Theo quy định tại Khoản 1, Điều 85 BLTTDS năm 2015, người đại diện trong tố tụng dân sự bao gồm người đại diện theo pháp luật và người đại diện theo ủy quyền. Người đại diện có thể là cá nhân hoặc pháp

nhân theo quy định của Bộ luật dân sự. Khoản 4 quy định về người đại diện ủy quyền trong tố tụng dân sự. Luật sư nếu là người đại diện theo ủy quyền của đương sự sẽ là người tham gia tố tụng dân sự để bảo vệ quyền, lợi ích hợp pháp cho đương sự theo ủy quyền của đương sự. Về nguyên tắc chung, người đại diện ủy quyền theo quy định của Bộ luật dân sự là người đại diện theo ủy quyền trong quan hệ dân sự thì tiếp đó sẽ vẫn là người đại diện theo ủy quyền khi tham gia vào quan hệ tố tụng dân sự. Tuy nhiên, đối với việc ly hôn, đương sự không được ủy quyền cho người khác thay mặt mình tham gia tố tụng. Chỉ trong trường hợp đặc biệt mà cha, mẹ, người thân thích khác yêu cầu tòa án giải quyết ly hôn theo quy định tại Khoản 2, Điều 51 của Luật Hôn nhân và Gia đình thì họ là người đại diện. Như vậy, cơ sở phát sinh tư cách đại diện của luật sư theo ủy quyền khác với tư cách đại diện theo pháp luật. Nếu như đại diện theo pháp luật phát sinh trên cơ sở quan hệ huyết thống, nuôi dưỡng hoặc giám hộ thì tư cách đại diện theo ủy quyền của luật sư phát sinh trên cơ sở có tồn tại một hợp đồng ủy quyền. Chính vì vậy, việc xác định quyền và nghĩa vụ của luật sư với tư cách là người đại diện do đương sự ủy quyền là căn cứ vào hợp đồng ủy quyền.

Người đại diện theo pháp luật trong tố tụng dân sự được thực hiện các quyền và nghĩa vụ tố tụng dân sự trong phạm vi mà họ đại diện, vì họ là người đại diện đương nhiên của đương sự tham gia tố tụng dân sự nên nếu pháp luật dân sự cho phép họ đại diện trong phạm vi nào thì khi tham gia tố tụng họ sẽ được đại diện trong phạm vi đó,

chỉ trừ trường hợp pháp luật hạn chế quyền đại diện. Luật sư có quyền thay mặt cho đương sự thực hiện toàn bộ quyền và nghĩa vụ dân sự. Khác với trường hợp này, luật sư đại diện theo ủy quyền của đương sự chỉ đại diện thay mặt đương sự trong phạm vi mà đương sự ủy quyền được quy định trong hợp đồng ủy quyền. Đương sự có thể ủy quyền cho luật sư thực hiện toàn bộ nhưng cũng có thể chỉ ủy quyền cho luật sư thực hiện một phần quyền và nghĩa vụ tố tụng dân sự của mình. Những hành vi của luật sư vượt quá phạm vi ủy quyền đều không có giá trị pháp lý. BLTTDS năm 2015 không quy định một cách cụ thể quyền và nghĩa vụ của người đại diện theo ủy quyền nhưng có thể thấy được những quyền và nghĩa vụ này thông qua văn bản ủy quyền.

3. Vai trò của luật sư tham gia tố tụng dân sự với tư cách là người bảo vệ quyền và lợi ích hợp pháp của đương sự

Trong tố tụng dân sự, để bảo vệ quyền lợi ích hợp pháp của mình, ngoài người đại diện thì đương sự có thể nhờ những người khác tham gia tố tụng. Người này có thể là luật sư hay người khác là công dân Việt Nam khi đáp ứng đầy đủ các điều kiện cần thiết. Việc tham gia tố tụng của luật sư với vai trò người bảo vệ quyền và lợi ích hợp pháp của đương sự không những có ý nghĩa rất lớn đối với việc bảo vệ quyền, lợi ích hợp pháp của đương sự trước tòa án mà còn có ý nghĩa cả đối với việc giải quyết vụ việc dân sự của tòa án. Vì vậy, pháp luật tố tụng dân sự Việt Nam đã quy định cụ thể việc tham gia tố tụng của họ.

Khác với luật sư là người đại diện do đương sự ủy quyền, với tư cách là người

bảo vệ quyền và lợi ích hợp pháp của đương sự, luật sư tham gia tố tụng dân sự bằng chính các quyền và nghĩa vụ của mình chứ không bằng quyền và nghĩa vụ của đương sự (nghĩa là luật sư nhân danh chính mình chứ không phải là nhân danh đương sự). Khi tham gia tố tụng với tư cách là người bảo vệ quyền lợi của đương sự, luật sư có địa vị pháp lý độc lập với đương sự. Điều này cũng có nghĩa là luật sư chỉ giúp đỡ đương sự bằng cách hướng dẫn, tư vấn, hỗ trợ đương sự để đương sự tự thực hiện các quyền, nghĩa vụ của mình chứ không quyết định thay, không làm thay đương sự. Khi tham gia tố tụng, đương sự phải cùng với luật sư bảo vệ quyền lợi của mình trước tòa án. So với vị trí đại diện theo ủy quyền, với vai trò là người bảo vệ quyền lợi cho đương sự, luật sư có nhiều quyền hạn hơn trong tố tụng (như quyền đọc hồ sơ vụ án, quyền xác minh các tình tiết của vụ án...). Với sự hỗ trợ của luật sư, đương sự sẽ bảo vệ quyền của mình hiệu quả hơn. Tòa án cũng có thể nhìn nhận một cách khách quan hơn vụ án, có quyết định đúng đắn hơn từ những gì mà luật sư cung cấp cho tòa án nhằm bảo vệ quyền, lợi ích cho đương sự.

Quyền và nghĩa vụ của luật sư với tư cách người bảo vệ quyền, lợi ích của đương sự được quy định tại Điều 76 BLTTDS năm 2015. Theo đó, khi tham gia tố tụng tại tòa án, luật sư có các quyền và nghĩa vụ như tham gia tố tụng từ khi khởi kiện hoặc bất cứ giai đoạn nào của quá trình tố tụng, tham gia việc hòa giải, phiên họp, phiên tòa, hoặc trường hợp không tham gia thì được gửi văn bản bảo vệ quyền và lợi ích hợp pháp của đương sự cho tòa án xem xét; thay mặt đương sự thay đổi người tiến hành tố tụng, người tham gia tố tụng khác theo quy định của BLTTDS, giúp đương sự về mặt pháp

lý liên quan đến việc bảo vệ quyền và lợi ích hợp pháp của họ; trường hợp được đương sự ủy quyền thì thay mặt đương sự nhận giấy tờ, văn bản tố tụng mà tòa án tổng đạt hoặc thông báo và có trách nhiệm chuyển cho đương sự.

Việc pháp luật quy định luật sư được tham gia tố tụng kể từ khi khởi kiện có ý nghĩa trợ giúp cho đương sự ngay từ đầu, và cũng tạo cơ sở pháp lý để các luật sư phát huy được vai trò của mình trong hoạt động tranh tụng. Bởi vì để tranh luận có kết quả tại phiên tòa, đưa ra được những lập luận có tính thuyết phục nhằm mục đích bảo vệ quyền lợi cho khách hàng và cũng là làm rõ bản chất, sự thật khách quan của vụ án thì luật sư phải có một quá trình làm việc, tìm tòi, nghiên cứu các tình tiết, chứng cứ liên quan. Luật sư không thể làm được điều đó nếu không được tham gia vào quá trình tố tụng ngay từ đầu.

Luật sư được quyền có mặt trong bất kỳ giai đoạn nào của quá trình tố tụng dân sự, có thể cả tái thẩm và giám đốc thẩm nếu tòa án xét thấy cần thiết. Việc này có ý nghĩa quan trọng, bởi luật sư sẽ là chỗ dựa vững chắc cho các đương sự, tâm lý của các đương sự sẽ ổn định hơn khi phải đối mặt với câu hỏi do hội đồng xét xử đưa ra. Với sự có mặt của luật sư thì những người tiến hành tố tụng sẽ phải thận trọng hơn và làm việc đúng pháp luật.

Khi thực hiện nhiệm vụ bảo vệ quyền và lợi ích cho đương sự, pháp luật cho phép luật sư được tự mình thu thập, cung cấp tài liệu, chứng cứ cho tòa án; nghiên cứu hồ sơ vụ án và được ghi chép, sao chụp những tài liệu cần thiết có trong hồ sơ vụ án để thực hiện việc bảo vệ quyền và lợi ích hợp pháp của đương sự, trừ tài liệu, chứng cứ có liên quan đến bí mật nhà nước, thuần phong mỹ tục

của dân tộc, bí mật nghề nghiệp, bí mật kinh doanh, bí mật cá nhân, bí mật gia đình theo yêu cầu chính đáng của đương sự nhưng phải thông báo cho đương sự biết những tài liệu, chứng cứ không được công khai. Chính việc được tiếp xúc hồ sơ, chứng cứ này giúp cho luật sư được tiếp xúc với vụ án vừa ở mức độ cụ thể vừa chuyên sâu hơn. Thông qua việc đọc, ghi chép và sao chụp những tài liệu trong hồ sơ vụ án liên quan đến việc bảo vệ quyền và lợi ích cho đương sự, luật sư sẽ nắm được nội dung của vụ án, biết chính xác người được bảo vệ bị khởi kiện về vấn đề gì. Từ đó, người bảo vệ sẽ hoàn thành tốt hơn nhiệm vụ của mình [4].

Có thể thấy với quyền và nghĩa vụ này, luật sư có điều kiện thuận lợi để thực hiện hoạt động của mình. So với BLTTDS trước đây, quy định về quyền và nghĩa vụ của luật sư với vai trò người bảo vệ quyền và lợi ích hợp pháp của đương sự trong BLTTDS năm 2015 có sửa đổi, bổ sung. Chẳng hạn, BLTTDS năm 2005 quy định người bảo vệ quyền và lợi ích hợp pháp của đương sự được quyền xác minh, thu thập chứng cứ và cung cấp chứng cứ cho tòa án, đến nay BLTTDS năm 2015 đã sửa đổi cho phù hợp với vị trí của người bảo vệ quyền và lợi ích hợp pháp của đương sự trong tố tụng dân sự là được thu thập và cung cấp tài liệu, chứng cứ cho tòa án... Sở dĩ có sự sửa đổi này là do người bảo vệ quyền và lợi ích hợp pháp của đương sự không thuộc nhóm người tiến hành tố tụng nên không thể giống như tòa án được xác minh chứng cứ, tài liệu [3, tr.198-199].

Theo quy định của BLTTDS thì một trong những chủ thể có quyền yêu cầu thay đổi người tiến hành tố tụng khác là người bảo vệ quyền và lợi ích hợp pháp cho đương sự. Do vậy, nếu thấy việc tham gia

của người tiến hành tố tụng, và những người tham gia tố tụng khác có thể không khách quan vô tư, ảnh hưởng đến quyền và lợi ích hợp pháp của khách hàng, luật sư có thể đề nghị thay đổi những người này.

Tại phiên tòa dân sự, một quyền được xem là hết sức quan trọng của luật sư đó là quyền được hỏi và tranh luận tại tòa. Quyền được hỏi và tranh luận tại tòa là yếu tố cơ sở để luật sư phát huy được vai trò tranh tụng của mình. Việc ghi nhận quyền được hỏi và tranh luận của luật sư tại tòa án là một nội dung thể chế hoá quan điểm của Đảng về vấn đề tôn trọng và bảo vệ các quyền cơ bản của công dân. Nhà nước Cộng hòa xã hội chủ nghĩa Việt Nam là một nhà nước dân chủ, trong đó các quyền tự do, dân chủ của nhân dân đều được tôn trọng và bảo vệ. Quyền được bảo vệ quyền và lợi ích hợp pháp của công dân trong phiên tòa là một trong những quyền tự do, dân chủ đó. Trong các nghị quyết của Đảng về cải cách tư pháp, vấn đề nâng cao chất lượng tranh tụng luôn được chú trọng và ghi nhận. Nghị quyết số 08/NQ-TW nêu rõ: “Nâng cao chất lượng tranh tụng của kiểm sát viên tại phiên tòa, đảm bảo việc tranh tụng dân chủ với luật sư, người bào chữa và những người tham gia tố tụng khác” [1, tr.89], hay Nghị quyết 49 chỉ rõ: “Nâng cao chất lượng tranh tụng tại các phiên tòa xét xử, coi đây là khâu đột phá của hoạt động tư pháp” [1, tr.89].

Tham gia tranh tụng và tranh luận của luật sư có ý nghĩa đặc biệt quan trọng trong quá trình bảo vệ quyền và lợi ích cho đương sự. Việc bảo vệ có đem lại kết quả tốt hay không cho thân chủ của mình phụ thuộc nhiều vào việc tranh tụng và tranh luận của luật sư tại phiên tòa. Luật sư có quyền hỏi các đương sự và những người khác về vấn

đề của vụ án để có được những câu trả lời theo hướng có lợi cho người được bảo vệ. Khi tranh luận, luật sư phải phân tích, lập luận, đưa ra những lí lẽ bảo vệ cho đương sự của mình.

Những quy định nêu trên có ý nghĩa quan trọng trong việc phát huy vai trò của luật sư trong hoạt động tố tụng dân sự. Yếu tố tranh luận và nguyên tắc tranh tụng đã được khẳng định trong BLTTDS về sự điều chỉnh của Nhà nước đối với các đối tượng tham gia tranh luận tại phiên tòa. Thực trạng các quy định pháp luật về luật sư tham gia tố tụng dân sự cho thấy pháp luật về địa vị pháp lý, đặc biệt là địa vị tố tụng của luật sư đã có nhiều thay đổi và phát triển nhằm phù hợp với tiến trình cải cách tư pháp [1, tr.94].

4. Thực trạng sự tham gia của luật sư trong tố tụng dân sự ở Việt Nam

Thực trạng thực hiện pháp luật đảm bảo sự tham gia của luật sư trong tố tụng dân sự đã có nhiều phát triển trong thời gian vừa qua. Sự tham gia tố tụng của luật sư được đảm bảo trên cơ sở một hệ thống các quy định do Nhà nước ban hành. Chính vì hệ thống pháp luật này ngày càng hoàn thiện nên nhận thức xã hội về vai trò của luật sư cũng ngày càng được nâng cao. Quan trọng hơn đó là sự cố gắng nỗ lực phát huy uy tín nghề nghiệp và vai trò của luật sư từ chính đội ngũ luật sư. Các hoạt động tranh tụng của luật sư tiến hành tại phiên tòa đã bước đầu được các cơ quan tiến hành tố tụng và người tiến hành tố tụng ghi nhận là cần thiết.

Hệ thống các quy định về luật sư và sự tham gia của luật sư trong tố tụng dân sự

đang được hoàn chỉnh theo hướng đảm bảo và phát huy tối đa hoạt động của luật sư trong hoạt động tranh tụng. Có nhiều quy định tạo điều kiện cho luật sư phát huy vai trò của mình như quy định luật sư được tham gia tố tụng dân sự vào bất kỳ thời điểm nào. BLTTDS quy định thẩm phán chủ tọa phiên tòa không được hạn chế thời gian tranh luận mà còn phải tạo điều kiện cho những người tranh luận được trình bày hết ý kiến. Phán quyết của tòa án phải căn cứ vào các chứng cứ, tài liệu đã được thẩm tra tại phiên tòa và các ý kiến tranh tụng, tranh luận của luật sư và của những người tham gia tố tụng khác.

Xét ở khía cạnh đảm bảo từ phía các quy định pháp luật thì pháp luật hiện hành thực sự đã tạo cho luật sư một hệ thống cơ sở pháp lý để phát huy vai trò của mình trong việc tham gia tố tụng dân sự, luật sư trên cơ sở vận dụng các quy định pháp luật, qua tranh tụng và tranh luận của mình thuyết phục thẩm phán và những người tham gia tố tụng khác, bảo vệ quyền và lợi ích cho khách hàng của mình là hoàn toàn có tính khả thi và được thực hiện trên thực tiễn.

Sự tham gia của luật sư trong tố tụng dân sự ngày càng được khẳng định bằng các quy định pháp luật về địa vị pháp lý của luật sư, tiêu chuẩn nghề luật sư và đạo đức nghề nghiệp. Thực tiễn triển khai các hoạt động nghề nghiệp của luật sư đã chứng tỏ luật sư ngày càng cố gắng trong việc phát huy vai trò của mình trong hoạt động tố tụng. Ví dụ: Cơ quan tiến hành tố tụng đã tạo điều kiện thuận lợi hơn cho luật sư sử dụng các quyền như tham gia tố tụng kể từ khi khởi kiện và bất kỳ giai đoạn nào của quá trình tố tụng. Tại phiên tòa, Hội đồng xét xử (HĐXX) tạo điều kiện cho luật sư được tranh tụng, các lập luận của luật sư

được toà án chú trọng để xét xử khách quan, bảo đảm tính hợp pháp và hợp lý của các vụ án. Nhiều luật sư đưa ra được những lập luận chặt chẽ, xác đáng, góp phần nâng cao tính nghiêm minh và dân chủ trong các phiên toà.

Hoạt động tranh tụng và văn hoá tranh tụng đang diễn ra ở phiên toà dưới sự cố gắng của các luật sư. Một thực tế là vai trò của luật sư trong tố tụng dân sự đã được khẳng định ở vị trí mới từ phía các cơ quan tiến hành tố tụng. Đó là vai trò của người bảo vệ quyền lợi của đương sự, người bảo vệ công lý, bảo vệ pháp chế, thực hiện tuyên truyền, phổ biến giáo dục pháp luật và quan trọng hơn là luật sư tham gia tranh tụng tại phiên toà đã phát huy được vai trò là người giám sát hoạt động tư pháp, phản biện xã hội đối với các cơ quan tiến hành tố tụng. Ý nghĩa xã hội của luật sư cũng như uy tín của luật sư từng bước được xây dựng và củng cố trên thực tiễn. Bên cạnh những thành tựu, thực trạng thực hiện pháp luật về sự tham gia của luật sư trong tố tụng dân sự vẫn còn những hạn chế nhất định, đó là:

Bộ luật tố tụng dân sự quy định luật sư có quyền thay đổi người tiến hành tố tụng khi có căn cứ cho rằng, họ không vô tư, khách quan. Quy định này mang tính nguyên tắc, khó thực hiện trong thực tiễn và đã được Hội đồng Thẩm phán (HĐTP) Toà án nhân dân tối cao nhắc đến trong Nghị quyết số 03/2004/NQ-HĐTP: “Hội thẩm là anh em kết nghĩa của bị can, bị cáo, thẩm phán là con rể của bị cáo, người bị hại là thủ trưởng cơ quan nơi vợ thẩm phán làm việc mà có căn cứ rõ ràng chứng minh trong cuộc sống giữa họ có mối quan hệ tình cảm thân thiết với nhau, có mối quan hệ về kinh tế...” [5]. Ngay cả sự hướng dẫn này của HĐTP cũng không phù hợp với

tính chất quy định trên của BLTTDS mà chỉ thể hiện là một nội dung của vấn đề không khách quan mà thôi. Sự không khách quan của thẩm phán có thể còn được thể hiện qua việc nhận định của thẩm phán.

Theo tinh thần của nghị quyết 08/NQ-TW của Bộ Chính trị, phán quyết của toà án phải xuất phát từ kết quả tranh tụng tại phiên toà, song trên thực tiễn các phán quyết của toà án hầu như không thực hiện và quán triệt tinh thần này. Tình trạng án bỏ túi, án tại hồ sơ vẫn còn phổ biến. Nhiều phiên toà diễn ra một cách công khai, dân chủ, tranh luận sôi nổi, thẳng thắn nhưng khi tuyên án, phán quyết của toà án lại theo một hướng riêng, không liên quan và căn cứ vào kết quả của hoạt động tranh tụng.

Chất lượng tham gia tranh tụng của luật sư chưa đáp ứng được mục đích, vai trò của luật sư. Luật sư chưa có kỹ năng tranh tụng cần thiết để bảo vệ cho thân chủ của mình và thể hiện trình độ hiểu biết pháp luật của mình trước toà. Bên cạnh đó, trình độ luật sư cũng rất hạn chế. Đặc biệt là trình độ pháp lý, kiến thức pháp luật, cách thức triển khai kỹ năng tranh tụng tại toà. Nhiều luật sư trong quá trình tranh tụng còn trích dẫn sai điều luật, hiểu sai tinh thần của điều luật nên đưa ra những lập luận chưa thuyết phục được HĐXX. Luật sư đặt câu hỏi thẩm vấn chưa sâu, chưa rõ ràng, lúng túng trong tranh luận, khả năng hùng biện kém đã làm ảnh hưởng đến hình ảnh, uy tín và vai trò của luật sư trong hoạt động tranh tụng.

5. Giải pháp nâng cao vai trò của luật sư trong tố tụng dân sự Việt Nam

Một là, hoàn thiện pháp luật quy định về sự tham gia của luật sư trong tố tụng dân sự.

Việc hoàn thiện pháp luật về tố tụng cần được tiến hành một cách khẩn trương và có lộ trình nhất định. Cần có sự tập hợp hoá, thống kê, pháp điển hoá các quy định pháp luật về quyền và nghĩa vụ của luật sư trong hoạt động tố tụng nói chung và hoạt động tố tụng dân sự nói riêng. Việc rà soát các văn bản nhằm phát hiện ra những văn bản phù hợp với tinh thần cải cách tư pháp, phát huy hoạt động tranh tụng của luật sư, đồng thời phát hiện ra những mâu thuẫn, chòng chéo trong các quy định để từ đó kịp thời sửa đổi, loại bỏ hoặc có những giải thích một cách thích hợp. Trong tố tụng dân sự cần quy định những loại vụ việc nào thì bắt buộc phải có sự tham gia của luật sư để đảm bảo quyền và lợi ích hợp pháp của đương sự, đặc biệt là đối với bên yếu thế. Đối với những vụ án cần phải có sự tham gia của luật sư, cần có quy định về việc không chấp nhận việc luật sư vắng mặt và gửi bản bảo vệ quyền cho đương sự bằng văn bản. Bởi vì, hiện nay chúng ta đang tăng cường hoạt động tranh tụng trong tố tụng nói chung và tố tụng dân sự nói riêng mà cho phép xét xử vắng mặt luật sư thì vô hình chung thừa nhận sự thủ tiêu hoạt động tranh tụng.

Hai là, nâng cao năng lực tranh tụng của luật sư nhằm phát huy vai trò của luật sư trong tố tụng dân sự. Luật sư cần nắm rõ được quyền và nghĩa vụ của mình trong tố tụng dân sự. Điều đó đòi hỏi luật sư phải liên tục cập nhật kiến thức pháp lý, có kinh nghiệm thực tiễn khi tranh tụng. Luật sư cần sử dụng và kết hợp một cách nhuần nhuyễn các kỹ năng cùng với phương pháp nghe và nói trong tranh tụng, từ đó có thể thuyết phục được HĐXX và phía bên kia nghe theo ý kiến của mình. Một trong những vấn đề phản ánh năng lực của luật sư

là đạo đức nghề nghiệp luật sư. Luật sư cần nâng cao kỷ luật hành nghề, tuân thủ quy tắc đạo đức nghề nghiệp, khắc phục tình trạng thương mại hoá hoạt động nghề nghiệp, chạy theo đồng tiền mà xem nhẹ tính nhân văn, dân chủ và công bằng xã hội.

Xây dựng và phát triển đội ngũ luật sư đủ về số lượng, mạnh về chất lượng, vững vàng về bản lĩnh chính trị, trong sáng về đạo đức nghề nghiệp, đáp ứng yêu cầu cải cách tư pháp và nhu cầu của xã hội, bảo đảm ngày càng nhiều các luật sư am hiểu pháp luật và tập quán thương mại quốc tế, thông thạo ngoại ngữ, giỏi kỹ năng hành nghề luật sư, có trình độ ngang tầm với các luật sư trong khu vực.

Ba là, nâng cao nhận thức về vai trò của luật sư trong tố tụng dân sự. Nếu như chỉ phát huy vai trò của luật sư trong hoạt động tranh tụng trên cơ sở các quy định pháp luật mà không nâng cao nhận thức của người dân, nâng cao ý thức pháp luật về luật sư (đặc biệt là nhận thức về vai trò của luật sư trong tố tụng nói chung và tố tụng dân sự nói riêng) thì luật sư chỉ là một thiết chế cứng nhắc, chỉ mang tính hình thức. Chỉ khi nào mọi người trong xã hội có nhận thức đúng đắn về vị trí, vai trò của luật sư trong tố tụng, sự cần thiết phải có sự hiện diện của luật sư trong tố tụng thì khi đó nghề luật sư mới có thể phát triển và lúc đó, ý nghĩa của việc mở rộng tranh tụng tại toà mới được đảm bảo và khi đó luật sư mới có thể phát huy được hết vai trò của mình trong tố tụng tranh tụng. Để luật sư có thể thực hiện và phát huy được vai trò của mình trong thực tế, thì bên cạnh việc coi trọng nghề luật sư, mọi người trong xã hội và đặc biệt là cơ quan tiến hành tố tụng, người tham gia tố tụng cần phải có cách hiểu

thống nhất về quyền và nghĩa vụ của luật sư trong tố tụng.

Cần phải có nhận thức đúng đắn về vai trò của luật sư trong việc tuyên truyền, phổ biến và giáo dục pháp luật khi tham gia tố tụng tại phiên tòa cũng phải được quan tâm, coi trọng, đặc biệt là phải bắt đầu từ nhận thức của những người tiến hành tố tụng trong việc coi trọng vị trí bình đẳng của luật sư với những người tiến hành tố tụng tại phiên tòa. Không thể xem luật sư là người tham gia tố tụng mà không được coi trọng như những người tiến hành tố tụng.

Nhận thức đúng về vai trò của luật sư với tư cách là người bảo vệ quyền lợi cho khách hàng, bảo vệ pháp chế xã hội chủ nghĩa, bảo đảm sự công bằng, bình đẳng trong tố tụng dân sự. Để nâng cao nhận thức về vị trí, vai trò của luật sư, nhận thức được quyền và nghĩa vụ của luật sư trong tố tụng dân sự thì cần phải tuyên truyền, phổ biến giáo dục pháp luật đối với người dân, đặc biệt đối với những người tiến hành tố tụng về vị trí, vai trò của luật sư trong tố tụng dân sự; tạo các diễn đàn trao đổi kinh nghiệm về tranh tụng của luật sư, đặc biệt là học hỏi kinh nghiệm quốc tế về kỹ năng tranh tụng; nâng cao uy tín nghề nghiệp của luật sư bằng cách đào tạo và tự đào tạo kỹ năng tranh tụng. Phát hiện và xử lý những trường hợp vi phạm đạo đức nghề nghiệp.

Bốn là, tăng cường hiệu lực, hiệu quả quản lý nhà nước đối với tổ chức và hoạt động của luật sư; chú trọng công tác thanh tra, kiểm tra để bảo đảm hoạt động của luật sư được thực hiện theo đúng đường lối, quan điểm của Đảng và pháp luật của Nhà

nước; kịp thời phát hiện và xử lý nghiêm minh các hành vi vi phạm pháp luật của luật sư, tổ chức hành nghề luật sư.

6. Kết luận

Luật Luật sư năm 2012 và BLTTDS năm 2015 được thông qua và có hiệu lực thi hành là cơ sở pháp lý quan trọng đánh dấu sự phát triển của luật sư trong tố tụng nói chung và tố tụng dân sự nói riêng, địa vị pháp lý của luật sư trong tố tụng dân sự ngày càng được ghi nhận một cách rõ nét. Tuy nhiên, do nhiều nguyên nhân khách quan và chủ quan mà luật sư ở Việt Nam vẫn chưa thực sự phát huy được hết vai trò của mình trong hoạt động tố tụng dân sự, do đó chưa đáp ứng được yêu cầu của xã hội và của công cuộc cải cách tư pháp hiện nay.

Tài liệu tham khảo

- [1] Trương Thị Hồng Hà (2009), *Vai trò của luật sư trong hoạt động tranh tụng*, Nxb Chính trị - Hành chính, Hà Nội.
- [2] Phan Trung Hoài (2009), *Hoàn thiện pháp luật về luật sư ở Việt Nam*, Nxb Tư pháp, Hà Nội.
- [3] Trần Anh Tuấn (2017), *Bình luận khoa học Bộ luật tố tụng dân sự của nước Cộng hòa xã hội chủ nghĩa Việt Nam năm 2015*, Nxb Tư pháp, Hà Nội.
- [4] <http://moj.gov.vn/qt/tintuc/Pages/nghien-cuu-trao-doi.aspx?ItemID=1848>
- [5] <https://luatvietnam.vn/hinh-su/nghi-quyet-03-2004-nq-hdtp-toa-an-nhan-dan-toi-cao-16636-d1.html#noidung>